

МРНТИ 14.23.05

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-5496.20>

А.Т. Қожагулов¹

¹*Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы қ., Қазақстан*

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ АРТ-ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Аңдатпа

Мақалада қазіргі ақпараттандыру және цифрландыру дәуірінде педагогикалық білім беру жүйесі оқыту мен дамудың үздіксіздігінен, шығармашылық ойлаудан, проблемаларды шешудің стандартты емес жолдарын таба білуден тұратындығына ерекше назар аударуы керектігі айқындалады.

Студенттерге, мектеп жасына дейінгі балалардың нәтижелі ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті мен функционалдық сауаттылығын дамыту үшін дәстүрлі дидактикалық әдістер мен қатар жаңа педагогикалық технологияларды үйрету қажет екендігі қарастырылады.

Бұл зерттеуде авторлар мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды жағдайы және коммуникативті дағдысын қалыптастыру мен дамыту мүмкіндіктерін арттыруға бағытталған көркемдік технологияларды ұсынады.

Түйін сөздер: ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, көркемдік технология, арт-технология.

Кожасгулов А.Т. ¹

¹*Казахский национальный педагогический университет имени Абая
г. Алматы, Казахстан*

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ АРТ-ТЕХНОЛОГИЙ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Аннотация

В статье определено, что в современную эпоху информатизации и цифровизации система педагогического образования должна уделять особое внимание непрерывности обучения и развития, творческому мышлению, умению находить нестандартные пути решения проблем.

Рассматривается, что для развития продуктивно организованной учебной деятельности и функциональной грамотности дошкольников наряду с традиционными дидактическими методами необходимы новые педагогические технологии.

В данном исследовании авторами представлены художественные технологии, направленные на повышение возможностей формирования и развития эмоционального состояния и коммуникативных умений дошкольников.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, художественные технологии, арт-технология.

A.T. Kozhagulov¹

¹*Kazakh National Pedagogical University named after Abai
Almaty, Kazakhstan*

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF ART TECHNOLOGIES IN THE MODERN EDUCATIONAL SPACE

Abstract

The article defines that in the modern era of Informatization and digitalization, the system of pedagogical education should pay special attention to the continuity of learning and development, creative thinking, and the ability to find non-standard ways to solve problems.

It is considered that for the development of productively organized educational activities and functional literacy of preschool children, along with traditional didactic methods, new pedagogical technologies are needed.

In this study, the authors present art technologies aimed at increasing the possibilities of forming and developing the emotional state and communication skills of preschool children.

Keyword: information and communication technologies, art technologies, art technology.

Кіріспе. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында, «Оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді акпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» міндеті қойылған [1]. Білім берудің заманауитиімді технологияларын құрастыру мен ендіру, адам баласының денсаулығын сақтап, интеллектуалдық патенциалының ашылуына септігін тигізеді. Ал интеллект деп, адам баласының ойлау қабілетін айтатын болсақ, онда интеллектуалдық қасиет ой еңбегінің үрдісінде қалыптасады. Интеллектуалдық қасиеттің рухани және материалдық шеңберіндегі бейнелеу өнері – әсерлік, даралық, парасаттылық, метафоралық үлгілері арқылы әлемді танудың құралы ретінде танымал.

Бейнелеу өнерінің басты мақсаты – адам баласының ішкі жан дүниесін көркейтп, эстетикалық талғамының қалыптасуына ықпал ету. Бейнелеу өнерінің құрылымының өзі, көркем образдар, белгілер жиынтығы арқылы шынайы элементтерді тәжірибе жүзінде қолдана отырып адам баласының рухани және тәжірибелік интеллектуалдық қасиеттерін біріктіреді. Бейнелеу өнері әлемдегі адамзат баласының тарихын суретшілердің көркем қиялының негізінде қайта жазып шықса, сол сияқты болашаққа да қол сермеу арқылы әлі талай жетістіктерге жете отырып шығармашылық пен эксперимент алаңының өрісін ұлғайтып тұлға қалыптастыру мәселесінің тізгінін ұстамақ.

Кез-келген өнер туындысы суретшінің қалауы мен әлеуметтік ортаның талаптары арасындағы қайшылықты көрсетеді, яғни шығарманы жандандырып қана қоймай, оның формасы мен мазмұнын анықтайтын мотивтер. Сонымен қатар, өнер туындысы авторға өзінің қиялын символдық түрде беруге мүмкіндік береді, нәтижесінде сіз белгілі бір дәрежеде әлеуметтік орта талаптарынан арылуға болады. Осылайша, шығармашылық өрнектің мотивін жеке тұлғаның автономды сапасы ретінде қарастыруға болады.

Өнер туындыларының сапасы қабылдау, ойлау, есте сақтау, сондай-ақ олардың арасындағы аралық позицияны алатын қиял сияқты адам психикасының ерекшелігімен анықталады. Қиялдың ерекшелігібұл тек адамға тән және оның білім деңгейінің белсенділігімен байланысты. Қиялдың арқасында адам өзінің шығармашылық қабілеттерін саналы жоспарлау және сапалы басқару арқылы түрлі қызметті жүзеге асыра алады. Адамның интеллектуалды мәдениеті, шын мәнінде, осындай шығармашылықтың жемісі. Өз қиялында адам өзінің кеңістігі мен уақытынан тыс, басқа әлемдерге, өткенге, бүгінге немесе болашаққа шыға алады.

Қиял әртүрлі жолдармен көрінеді. Мысалы, белсенді қиял өз еркімен көрінеді, ал тиісті суреттер ерік-жігерден туындайды. Пассивті қиял адамның еркінен басқа өздігінен пайда болуымен сипатталады. Өнімді қиял адамға шындықты саналы түрде жасауға көмектеседі. Репродуктивті қиял шындықты механикалық түрде көшіреді және сол деңгейде сақталып түсіріледі.

Өнерді оқыту адамның мәдени білімін арттыруға көмектеседі. Бұл өте маңызды фактор, өйткені кез-келген әлеуметтік топтың өзін-өзі тануы мен менталитеті оның қоғамының мәдениетіне негізделген.

Өнер – қоғамдық сананың бір түрі, әлемнің рухани дамуының нақты түрі [2]. Өнер мәдениеттің белгілі бір түрін модельдейді, кейде тіпті бір дәуірдің тұтас бейнесін қалыптастырады. Қазақстанда мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу үдерісінде өнердің әлеуетін пайдалану бойынша практикалық материал жинақталғанына қарамастан, көркем педагогика ғылымды қажетсінетін әдіс ретінде енді ғана қалыптаса бастады. Соңғы уақытқа дейін пәннің көркемдік іс-әрекетінің барлық түрлерінің педагогикалық мүмкіндіктерін біріктіретін перспективалы бағыт ретінде шашыраңқы түсіндіріліп келеді.

Көркем білім берудің негізгі мақсаты көбінесе "мәдени адамның" қалыптасуымен, тұлғаның эстетикалық дамуымен анықталады, өйткені оның өнер туындыларына эмоционалды және құндылық қатынасын, көркемдік талғамын, эстетикалық мүдделерін қалыптастыру, көркемдік қасиеттері мен қабілеттерін дамыту және т.б. көркемдік білім адамның өнермен тиімді өзара әрекеттесуін қамтамасыз етеді (көркемдік сезімдер мен талғам, өнерге деген сүйіспеншілік, бағалау, көркемдік қабылдау және т.б.). Сонымен қатар, көркемдік білім берудегі басты орын адамның шығармашылық қабілеттерін дамытуға беріледі. Көркем білім берудің негізгі міндеті – әлеуетті шығармашылық қабілеттерін анықтау және дамыту [3]. Қазақстанның заманауи білім беру жүйесі білім беру мазмұнын жаңарту кезеңін бастан

кешуде. Сапалы білім беру нақты өмірлік жағдайларда іргелі білімге негізделген оқу іс-әрекетінің табыстылығына байланысты.

Көркемдік технологиялар мен әдістер. Көркемдік технологиялар – бұл білім беру процесінде тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған әр түрлі өнер түрлерінің формалары, әдістері мен құралдарының жиынтығы. Сөздіктер мен энциклопедияларда "өнер" ұғымы шеберлікті де білдіреді.

Білім беру жүйесіндегі көркемдік технологиялардың дамуы мен қалыптасу тарихы тұлғаны зерттеудің психологиялық-педагогикалық тәжірибесінде бейнелеу өнерінің әдіснамалық мүмкіндіктерін қолдану идеяларынан бастау алады. К.Риччидің жұмыстары (балалар өнері), Дж.Рума (балалардың графикалық тілі), К.Лампрехт және Ф.Флейдер (кескіннің пайда болуы), сонымен қатар орта ғасырлардағы еуропалық және американдық ғалымдардың көзқарастары, XX ғ. (х. Рид, Дж. Дьюи және т.б.) бейнелеу өнерінің дені сау және үйлесімді тұлға құрудың негізгі құралы ретінде маңыздылығын атап өтті.

Сол кездегі зерттеулер көрсеткендей, біріншіден, көркемдік технологиялардың мазмұны XX ғасырдың басындағы бейнелеу өнерінен ("көркем орындаушылық", "графика", "классикалық өнер", "импрессионизм", "примитивизм", "колөнер") өсті. "Көркемсурет мектебі", "Көркем білім беру" көркемдік және шығармашылық қызметтің әртүрлі түрлерін біріктіруге негізделген көркемдік технологияларды іске асырудың көптеген тәсілдеріне, екіншіден, арт-технологиялардың функцияларын кеңейту – дамыту, білім беру, оңалту, өтемақы және т.б. үшіншіден, арт-технологияларды қолданудың жас және әлеуметтік шекараларын кеңейтуге баса назар аудару. XX ғасырдың 60-70 жылдарындағы көркемдік технологиялар педагогикалық мақсатқа жету үшін өнер мен шығармашылық қызмет әдістерінің үйлесімі ретінде қарастырылды.

Арт-технологиялардың социологиялық-педагогикалық мазмұны "арт-терапия" (А.Хилл) әдісі түрінде психоанализ теориясына (С.Фрейд, К.Юнг) негізделген. Бұл әдіс кейбір өзгерістер мен өзгерістермен қазір қолданылады. Астанада психологтарды даярлау форумында (2013 ж.) ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен сабақтар "арт-терапия" көмегімен өткізілді. Бұл әдістің мәні ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар мен олардың ата-аналарына балалар сурет салатын шыны кенеп ұсынылды, ал екінші жағынан, ата-аналар балалар суретіне мазмұнды баға берілді. Бұл техниканың нәтижесі балалар мен ата-аналардың тығыз қарым-қатынасы болды; эмпатия мен қабылдау кескіндеме арқылы көрініс тауып, дами бастады.

Шығармашылық белсенділік шығармашылық мүмкіндіктерді дамытады, өзін-өзі сәтті жүзеге асыруға ықпал ететін және жеке өсу процестерін ынталандыратын шығармашылық күштерді босатады (А.Маслоу, К.Роджерс). Педагогикалық білім беруде көркемдік технологияларды қолданудың классикалық түсінігі мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігінің тиісті компоненттеріне негізделген, мысалы,

- Танымдық, келесі көркемдік технологиялар қолданылған кезде: "Үй салу",
- "Менің болашағым", "Қуыршақтар", "Сықырлы терезе", "Педагогикалық пейзаж", "Көңіл-күйді салу", "Менің арманымдағы үй», бұл технологиялар проективтік қызметке, шығармашылыққа, өзін-өзі талдауға және өзін-өзі тәрбиелеуге бағытталған.

- Коммуникативті, келесі көркемдік технологиялар қолданылған кезде: "Ойын театры", "Коллаж", "Шеңбер сызбасы", "Әжемнің сандығы", "Саусақпен боялған букет", "Түрлі-түсті тілектер", "Дос портреті", бұл технологиялар коммуникативті мәдениетті арттыруда, жанжалды жағдайларды жеңуде, әртүрлі жастағы адамдармен қарым-қатынасты үйлестіру қажеттілігін қалыптастыруда көрінеді, топтар, диалогқа дайындық, мәдениетаралық қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

- Мотивациялық, келесі көркемдік технологиялар қолданылған кезде: "Сүйікті
- Әріптің портретін жасаңыз", "Сүйікті кейіпкердің маскасы", "Монотип", "Құмсалғышта ойнаңыз", "Өз атыңызды салыңыз" және т. б. технологиялар.

- Эмпирикалық, келесі көркемдік технологиялар қолданылған кезде: "Сүйікті ертегілер", "Мен және менің мамандығым", "Менің жоспарларым мен арманым", "Сүйікті сурет", "Мен болашақта" және т.б. бұл технологиялар өзін-өзі тану тәжірибесін, рөлдік өзара әрекеттесуді, практикалық шешімдерді, эмоционалды тәжірибелерді және оқу нәтижелерін болжауды байытуда көрінеді.

Нәтижелер және оларды талқылау. Педагогикалық мамандық студенттері кездейсоқ таңдау әдісімен сауалнама арқылы сұралды. Бұл шығармашылық көзқарасты қажет ететін пәндер ("Бейнелеу өнері және сызу", "Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу", "Бастауышты оқыту әдістемесі", т.б.) мамандықтарының студенттері болды. Сауалнамаға 132 студент қатысты, олар оқытуда көркемдік технологияларды қолданудың маңыздылығын атап өтті және келесі нәтижелер алынды:

83% - кәсіби қызметке шығармашылық қатынасты дамыту;

79% - әртүрлі жастағы адамдар тобымен жұмыс істеу үшін қажетті кәсіби дағдыларды дамыту;

56% - адамдармен қарым-қатынас жасау және қарым-қатынас жасау дағдыларын ұсыну;

43% - проективтік қызметке қабілеттілік.

Осылайша, білім беруде көркемдік технологияларды енгізудің классикалық тәсілі негізге ие және сәтті оқу іс-әрекетін қалыптастыруға қызмет етеді.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында қазіргі қоғамға белсенді өмірлік ұстанымға ие планетарлық ойлау қабілеті бар адам және осындай адамды тәрбиелеудегі басты фактор қажет екендігі айтылған. Кәсіби-педагогикалық құзыреттілік деңгейі жоғары педагог [4]. Білім беруді жалпы жаңғырту білім беру нәтижесін бағалауды "дайындық", "ғылым", "жалпы мәдениет", "сыпайылық" ұғымдарынан студенттердің құзыреттілік тұжырымдамасына қайта бағдарлауға бағытталған.

Г.Селевко математикалық, коммуникативті, ақпараттық, автономды, әлеуметтік, өнімді және моральдық (бұл дәстүрлі моральдық заңдарға сәйкес өмір сүруге деген ықылас, қабілет пен қажеттілікті білдіреді) сияқты негізгі супер қабілеттерге назар аударады [5].

А.В. Хуторскийдің пікірінше, негізгі құзыреттерге құндылық-мағыналық, мәдени, білім беру, танымдық, ақпараттық, коммуникативтік, әлеуметтік-еңбек, сондай-ақ құзыреттілік кіреді. Дүниетанымға негізделген құзыреттілік құндылық-семантикалық болып табылады және студенттердің құндылық идеяларымен, қоршаған әлемді көру және түсіну, оны шарлау, оның рөлі мен тағдырын білу, өз іс-әрекеттері үшін мақсаттар мен мағыналарды таңдай білу және шешім қабылдау қабілетімен байланысты. Құзыреттілік студенттің барлық іс-әрекетте өзін-өзі анықтау механизмін қамтамасыз етеді, оның жеке білім беру траекториясын және оның өмір сүру бағдарламасын анықтайды [6].

Гуманизм, шығармашылық, интегративтілік, рефлексивтілік сияқты қасиеттер мұғалімдерді қолданбалы және практикалық қызметке бағыттайды. Көркемдік технологияларды қолдана отырып практикалық жұмыс дегеніміз – еңбек нәтижелерін практикада қолдана білу, көркемдік технологиялардың қолданбалы аспектісі – маманның жаңа технологияларды құру қабілетін қалыптастыру үшін негіз болып табылады.

Сондықтан теория тұрғысынан көркемдік технологиялар шығармашылығы жалпы алғанда, мәселенің тәуелсіз тұжырымдалуына, көптеген түпнұсқа идеяларды қалыптастыруға және оларды стандартты емес шешуге ықпал ететін тұлғаның зияткерлік және жеке сипаттамаларының кешені ретінде түсіндіріледі. "Шығармашылық" және "технология" ұғымдары синоним болып көрінеді, бұл біріншісін енгізудің орындылығына күмән тудыруы мүмкін. Шын мәнінде, шығармашылықты белгілі бір шығармашылық қабілет немесе қабілеттер жиынтығы ретінде емес, шығармашылық қабілет ретінде анықтаған дұрыс, және бұл ұғымдар өте жақын, бірақ бірдей емес.

Білім беру саласындағы шығармашылық әдістердің бірі НИТ – (новая информационная технология) немесе ЖАТ – (жаңа ақпараттық технологиялар), соның ішінде интернет-технологиялар, бейнеконференциялар, вебинарлар, электронды басылымдар және бейне тәжірибелер. Жинақталған тәжірибе көрсеткендей, студенттердің көпшілігінде жеке оқу мақсаттарын жүзеге асыру үшін ақпаратты технологияны пайдалану мүмкіндігі жеткілікті. Сондай-ақ, атап өткен жөн:

1) мансаптық өсу перспективалары (желілік ортадағы жеке білім мен дағдылардың әлеуетін кеңейту арқылы жұмысқа орналасу мүмкіндіктері артады, бұл өз кезегінде қазіргі заманғы ЖАТ бағдарламалық қосымшаларын игеру процесін тездетеді);

2) жеке адамдардың ресурстары мен дағдыларын жаңарту мүмкіндігі (маңызды жеке қасиеттерді дамыту, құзыреттілік деңгейін арттыру және қосымша мамандықтарды игеру, бос уақытты тиімді жоспарлау және т.б.);

3) білім алу мүмкіндігін іздейтіндердің ерекше санаттары [8].

Интегративті пән студенттердің проективтік белсенділік қабілетін қалыптастырады, оларды жаңа жетістіктерге жақындатады. Көркем педагогика және көркемдік технологиялар мектеп жасына дейінгі балалардың әлеуметтік, психологиялық және кәсіби бейімделуінің бұзылуын түзету, диагностикалау және алдын-алу функцияларында көптеген ұқсастықтарға ие. Олар жеке дамудың интеллектуалдық, танымдық және эмоционалды мәселелерін шешумен мінез құлқын қалыптастыруға ықпал етеді.

Қорытынды. Көркемдік технологиялар тәрбиеші мен мектеп жасына дейінгі балалардың бірлескен инновациялық педагогикалық қызметін құруға ықпал етеді.

Нәтижесінде тәуелсіздік, өзін-өзі дамыту, өзіндік бірегейлікті түсіну және шығармашылық әлеуетін арттыру дағдылары қалыптасады.

Мұндай технологиялар білім берудің өзін-өзі тәрбиелеуге, оқытудың өзін-өзі тәрбиелеуге, дамудың тікелей өзін-өзі дамытуға деген ұмтылысын қалыптастырады. Олар сонымен қатар әлемнің көркемдік және интеллектуалдық қабылдауын біріктіреді, жеке тұлғаның тұтастығын сақтауға ықпал етеді, өнердің тұтас әлемі арқылы моральдық құндылықтармен таныстырады. Олар барлық сезім, зейін, есте сақтау,

түйсігі органдарының дамуына көмектеседі, білім жүйесіне тиімді енді қамтамасыз ететін, заманауи әлеуметтік-мәдени кеңістікке бейімделуіне ықпал ететін инновациялық әдістер жүйесімен қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы // Қазақстан мұғалімі. – 1999. – 23 шілде. – 2-5 бб.
2. *Философский Энциклопедический Словарь*. – Москва, 1983.
3. Медведева Ю. А., Левченко И.Ю., Комиссарова Л. Н., Добровольская. *Арт-педагогика и арт-терапия в системе профессионального образования*. – М.: Академия, 2001.
4. *Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы*. № 1118. – Астана, 2010.
5. Селевко Г. *Компетентности и их классификация // народное образование, том 4, 2004.*
6. Хуторский А. *Ключевые компетенции, народное образование, т. 2, 2003.*
7. Флейк-Хобсон, Робинсон. *Развитие ребенка и взаимоотношения с ним, McGraw Hill Higher Education, 1983.*
8. Либман М. *Арт-терапия для групп: справочник тем, игр и упражнений, Шамбала, Кембридж-Бостон, 2003.*

References:

1. Kazakhstan Republikasynyn "Bilim turaly" Zany // Kazakhstan mugalimi. – 1999. - 23 shilde. - 2-5 bb.
2. *Philosophica Encyclopedia*. - Moscow, 1983.
3. Medvedeva Yu.A., Levchenko I.Yu., Komissarova L.N. *Dobrovolskaya. Art paedagogia et arte usto in ratio professionalis educatio*. - Moscow: Akademiya, 2001.
4. *Status Rationem educationis eget Reipublicae Kazakhstan enim 2011-2020*. № 1118. - Astana, 2010.
5. Selevko G. *Competentiae et eorum partitio // Popularis educationem, volume 4, 2004.*
6. Khutorsky A. *Amet, habilitates,, Publicam, vol. 2, 2003.*
7. *Frustum-Hobson, Robinson. Puer Progressum et Necessitudines, McGraw Hill superiorum, 1983.*
8. Libman M. *Art Justo enim Coetus: A Enchiridion Locorum, Ludos, et Exercitia, Shambhala, Cambridge-Romae, 2003.*

МРНТИ 14.35.09

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-5496.21>

Баялина А.М.¹, Дамекова С.К.¹

¹ Кокшетауский университет имени Ш.Уалиханова
г. Кокшетау, Казахстан

СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ

Аннотация

Цель исследования заключается в анализе сущности и структуры исследовательской компетентности учителя математики.

Изучение и анализ психолого-педагогической литературы показал: при определении сущности исследовательской компетентности учителя большинство авторов отмечают ее целостность, динамичность, интегральность, и интегративность. Исследовательская компетентность рассматривается как характеристика, как совокупность качеств личности, как способность решать исследовательские задачи.

Исследовательская компетентность учителя математики это профессионально-значимое качество, составная часть педагогической компетентности, интегральная характеристика личности учителя,